

УДК 811.11:81'42:81'23'81'37
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.1/15>

Бондарчук Н. І.

Національний університет «Львівська політехніка»

Гдуля В. В.

Національний університет «Львівська політехніка»

СПОЛУЧУВАНІСТЬ СЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОГОДИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ “BRITISH NATIONAL CORPUS”)

Статтю присвячено дослідженню поняття сполучуваності в англійській мові, зокрема детальному дослідженню явища сполучуваності, типів сполучуваності, а також джерел їхнього функціонування. Ключовим у дослідженні є метод корпусного аналізу, оскільки особливості сполучуваності слів на позначення погоди досліджуємо на матеріалі корпусу “British National Corpus” – одного з найпоширеніших джерел для досліджень сучасної англійської мови. У результаті проведеного дослідження здійснено частиномовний поділ словосполучень про погоду в англійській мові, виконано порівняльний аналіз сполучуваності слів на позначення погоди в англійській мові (на основі корпусу “British National Corpus”).

У статті доводимо те, що сполучуваність є універсальною мовною категорією, яка охоплює всі рівні мовної системи, що змінюються під впливом суспільного розвитку, мовних чинників та естетичних прагнень і відображає мовну динаміку.

Кожна мова, включно з англійською, має свої унікальні особливості сполучуваності слів, які визначаються логічною структурою, граматичними правилами та специфікою самої мови. Ці особливості стають основою для формування правильних граматичних та лексичних конструкцій, що сприяє кращому розумінню та використанню мови у повсякденній комунікації. Відмінності в сполучуваності між мовами можуть спричиняти помилки у використанні іноземної мови, особливо через перенесення звичних для рідної мови конструкцій. Опанування сполучувальних властивостей англійської мови є ключовим аспектом її успішного вивчення та практичного використання.

Лінгвісти розрізняють синтаксичну та лексичну сполучуваність. Лексичну сполучуваність тлумачать у зв'язку значення та контексту, включаючи стилістичні, емоційно-експресивні та семантичні особливості. Синтаксична сполучуваність відрізняється від лексичної та зумовлена значенням слова, лексико-граматичними характеристиками або виключно граматичними ознаками, що забезпечують правильне вживання слів у реченнях та допомагають розрізнити їхні значення залежно від контексту. Це дозволяє уникати неправильного розуміння або двозначності у спілкуванні, особливо в міжкультурному контексті.

Ключові слова: корпус, сполучуваність, синтаксичні зв'язки, лексико-семантичні зв'язки, погода, Британський національний корпус.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці дослідження явища сполучуваності слів займає важливе місце. В англійській мові сполучуваність відіграє ключову роль у формуванні синтаксичних і лексико-семантичних зв'язків між словами, що своєю чергою, впливає на точність і зрозумілість висловлювань. Вивчення цього феномену є особливо актуальним, позаяк помилки у сполучуваності слів часто виникають через перенесення звичних для рідної мови конструкцій. У нашій статті маємо на меті здійснити аналіз сполучувальних властивостей слів в англійській мові, зокрема на прикладі лексичних одиниць, які пов'язані

з описом погоди. За допомогою комплексної методики із залученням корпусного аналізу, досліджуємо типи та особливості функціонування сполучуваних слів на основі корпусу “British National Corpus” (далі – BNC).

Аналіз останніх джерел і публікацій. Поняття сполучуваності ставало об'єктом дослідження багатьох вчених, зокрема вітчизняних таких, як О. Федоренко [3], О. Таукчі [2], О. Кудряцева [1] і зарубіжних таких, як М. Хеллідей (M. Halliday) [9], Л. Тесньєр (L. Tesnière) [15], Г. Катц (G. Katz) [11], М. Бенсон (M. Benson) [4], Дж. Хілл (J. Hill) [10], Н. Нессельгауф (N. Nesselhauf) [13], В. Бре-

зіна (V. Brezina) [7], Д. Зіпманн (D. Siepmann) [14], Д. Бібер (D. Biber) [5], А. Трембле (A. Tremblay) [17], Н. Елліс (N. Ellis) [8], С. Сінклер (S. Sinclair) [8].

Постановка завдання. Мета статті – розглянути поняття сполучуваності в англійській мові та визначити особливості сполучуваності слів на позначення погоди у корпусі “BNC”.

Виклад основного матеріалу. Кожна мова має унікальні комбінаторні (сполучувальні) властивості слів. Ті, хто ще не досконало володіє іноземною мовою, часто допускають помилки, поєднуючи слова за зразками своєї рідної мови [1, с. 1].

Актуальною проблемою сучасної лінгвістики також є дослідження лексичної сполучуваності слів і різних видів словосполучень. Посилення зацікавленості проблемами лексичної сполучуваності пов’язане з виникненням нових мовознавчих теорій, зокрема корпусної лексичної граматики (*corpus-based lexical grammar*), граматики мовних шаблонів (патернів) (*pattern grammar*), емергентної граматики (*emergent grammar*) [1, с. 202].

Згідно з О. Федоренко, під сполучуваністю розуміється таке поєднання лексичних одиниць, при якому вони отримують смислову заданість залежно від актуалізації лексико-семантичних або синтаксичних властивостей [3, с. 201].

Відповідно до М. Левіса, сполучуваність – це поєднання слів, у яких кожне слово в основному зберігає своє значення [12].

У корпусній лінгвістиці словосполучення – це ряд слів або термінів, які зустрічаються частіше, ніж можна було б очікувати випадково [13].

У нашому дослідженні послуговуємось визначенням М. Хеллідея [9, с. 180], який зазначає, що сполучуваність – це систематичне поєднання слів, яке відбувається не випадково, а на основі стійких мовних закономірностей [9, с. 180].

Більше того, варто розрізнити такі суміжні поняття як сполучуваність і валентність, яке увів Л. Тесньєр [15]. Під валентністю він розуміє «здатність дієслова (чи, відповідно, іншої частини мови) створювати навколо себе певні позиції, які повинні бути заповнені» [15]. А сама сполучуваність слова трактується як взаємодія його синтаксичних зв’язків та поєднань з іншими словами [5, с. 263]. Таким чином, при розрізненні валентності та сполучуваності важливо враховувати протиставлення мови та мовлення: валентність відноситься до явищ мови, тоді як сполучуваність стосується мовлення і реалізується в процесі мовлення.

У лінгвістичних дослідженнях типи сполучуваності часто розглядаються як багатогранне

явище, яке може бути класифіковане за різними критеріями. Існує безліч підходів до класифікації сполучуваності слів, що відображає відсутність єдиного, загальноприйнятого тлумачення серед вчених.

Виокремлюють три типи сполучуваності:

- семантична (необхідні семантичні ознаки слова, яке сполучається з іншим словом);
- морфо-синтаксична (частина мови та граматична форма сполучуваних слів);
- лексична (інформація про те, яким має бути слово, пов’язане певним синтаксичним зв’язком з іншим словом) [14, с. 207].

Деякі дослідники відзначають відсутність чіткого розмежування між лексичною та семантичною сполучуваністю [8, с. 234]. З погляду лексикології дослідники, насамперед, звертають увагу на нормативний аспект сполучуваності, основна мета якого полягає у виявленні особливостей поєднання лексичних одиниць. Аналізу підлягає як специфіка сполучуваності слів зі схожим значенням, так і дистрибуція слова, яка виявляється у різних значеннях у словосполученнях [17].

Дж. Хілл досліджує також особливості та типи граматичної сполучуваності компонентів словосполучення, що залежить від факторів, які її зумовлюють [10, с. 48].

Граматична сполучуваність слів може бути мотивована їх лексичним значенням. Багато лексичних значень слова невіддільні від суворо визначених форм сполучуваності цих слів з іншими словами. Завдяки цьому граматична сполучуваність може розрізнити лексичні значення полісемічних слів [10, с. 48].

Також граматична сполучуваність слова визначається його лексико-граматичними характеристиками. Часткове значення слова впливає на сполучуваність через загальне категоріальне значення, тобто сполучуваність цього типу залежить від взаємодії загального лексичного та граматичного значень слів [7, с. 140].

Інколи граматична сполучуваність може бути обумовлена тільки граматичними чинниками, певною граматичною категорією без впливу конкретного лексичного значення [7, с. 144].

Інший характер має лексично зумовлена сполучуваність. У сучасній лінгвістиці існує декілька підходів до визначення типів лексичної сполучуваності.

Лексична сполучуваність за змістом поділяється на стилістичну, емоційно-експресивну та власне семантичну [2, с. 19]. Стилістична сполучуваність відображає співвідношення стилів

сполучуваних слів, наприклад: нейтральна + нейтральна (побудувати школу). Емоційно-експресивна сполучуваність характеризує взаємодію емоційності та оцінки в словах, наприклад: нульова + нульова (зимова навігація) [10, с. 50]. Семантична сполучуваність охоплює, з одного боку, співвідношення типів значень слів, а з іншого – взаємодію значень та реакцій, що виражаються словами, наприклад: пряме + пряме значення (офіційне повідомлення), переносне + пряме (підігріти уяву) [2, с. 19].

Розрізняють також дистантну та контактну сполучуваність [16, с. 111]. Остання може бути опосередкована службовими словами.

У дослідженні ми послуговуємось класифікацією М. Бенсона. Він розрізняє граматичну та лексичну сполучуваність, що впливає на їхні зв'язки у реченні. Лексична сполучуваність побудована на змісті і контексті, а граматична сполучуваність відрізняється від лексичної і забезпечує диференціацію значень та правильне функціонування слів у реченнях [4, с. 85].

О. Федоренко, досліджуючи сполучувальні властивості англійської мови стверджує, що у сучасній англійській мові спостерігається активне використання сталих дієслівно-іменникових сполучень нефразеологічного характеру (*to give a smile, to make a suggestion, to do research*), еквівалентних у плані змісту монолексемному дієслову (*to smile, to suggest, to research*). Вони складають один із видів полілексемних одиниць (*multi-word units*) [3, с. 93], котрі є центральними під час опанування мови.

У нашій роботі розглядаємо особливості сполучувальних властивостей слів на позначення погоди на матеріалі корпусу “BNC” [6]. “BNC” є одним із найбільших корпусів англійської мови, що охоплює різноманітні жанри і стилі текстів, що уможливує дослідження різноманітних мовних явищ англійської мови. Завдяки своїй багатій лексичній базі, цей корпус є ідеальним інструментом для аналізу сполучуваності англійських слів, які позначають погоду.

Якщо розглядати особливості створення корпусу “BNC”, то варто звернути увагу на те, що британський національний корпус спочатку був створений видавництвом Оксфордського університету в 1980-х – на початку 1990-х років і містить близько ста мільйонів слів тексту з широкого діапазону жанрів (наприклад, розмовна, художня література, журнали, газети тощо). Корпус “BNC” пов'язаний з іншими корпусами з *English-Corpora.org*, які є найпоширенішими корпусами англій-

ської мови та пропонують відмінне розуміння варіативності англійської мови [6].

Для дослідження сполучувальних властивостей слів на позначення погоди на матеріалі корпусу “BNC” ми використовуємо класифікацію, що включає граматичну та лексичну сполучуваність. Розглянемо, як ці типи сполучуваності виявляються у словах, пов'язаних із погодними явищами в англійській мові.

Окрім типології сполучуваності, ми також спираємось на моделі, що визначають належність слів до різних частин мови, такі як ADJ+N (прикметник + іменник), N+N (іменник + іменник), V+N (дієслово + іменник) та інші. Це дозволить нам дослідити, як різні частини мови взаємодіють між собою при позначенні погодних явищ.

Отже, **синтаксична (або граматична) сполучуваність** аналізується через граматичні зв'язки між словами у реченні. Для слів, що позначають погоду, характерні певні синтаксичні моделі, де ці слова виступають у ролі підмета, додатка чи інших граматичних позицій.

- **ADJ+N**: прикметник + іменник
- **cold weather** (наприклад, *And probably it was **cold weather** they would have two or three coats er you know* [6])
- **heavy rain** (наприклад, *Thursday, 7th September, was a day of very **heavy rain** in the New Cumnock district* [6])
- **clear sky** (наприклад, *The sun emerged into an almost **clear sky** as we reached the ‘Z’ couloirs* [6])
- **N+N**: іменник + іменник
- **weather report** (наприклад, *The other will check the **weather report*** [6])
- **rain cloud** (наприклад, *The sky looked like one massive mottled **rain cloud*** [6])
- **snow storm** (наприклад, *The worst **snow storm** was in January 1940, when ten trams and a bus failed ...* [6])
- **V + N**: дієслово + іменник
- **measure temperature** (наприклад, *But ever since Otto Schott invented thermometer glass it's been possible to **measure temperature** differences* [6])
- **N + V**: іменник + дієслово
- **rain falls** (наприклад, *In parts of the Atacama desert practically no **rain falls*** [6])
- **wind blows** (наприклад, *When, when the cold **wind blows**, yeah, that's right* [6])

У цих прикладах синтаксичні моделі демонструють, як слова на позначення погоди взаємодіють з іншими частинами мови, створюючи узгоджені й змістовні конструкції.

Тепер розглянемо **лексичну сполучуваність**, яка базується на семантичному зв'язку між словами. Вона враховує не лише граматичну структуру, а й змістовий зв'язок між словами, особливо якщо слово може вживатися в різних контекстах. Ось кілька моделей лексичної сполучуваності з відповідними прикладами:

- **V + N**: дієслово + іменник
- **feel the breeze** (наприклад, *I put on my skin to ward off the mosquitoes and feel the breeze beginning to rise from the river* [6])
- **ADV + ADJ**: прислівник + прикметник
- **extremely cold** (наприклад, *I'm not complaining duck, I'm just telling you now it's extremely cold outside* [6])
- **unusually warm** (наприклад, *An unusually warm day in May, with temperatures soaring and a very high pollen count* [6])
- **slightly cloudy** (наприклад, *Inside the glass was water, about a half-metre or so of slightly cloudy and salty water* [6])
- **ADJ + N**: прикметник + іменник
- **bright sun** (наприклад, *As it was a warm day with a bright sun overhead he walked in the shade wherever he could* [6])
- **severe storm** (наприклад, *The old abbey was built at the end of the twelfth century after a severe storm at sea* [6])
- **gentle breeze** (наприклад, *The gentle breeze managed to cool down the heat of the sun a little but sustained the dust* [6])
- **scorching heat** (наприклад, *In the scorching heat she had felt as if she would pass out* [6])
- **N + N**: іменник + іменник
- **rain shower** (наприклад, *This was her very first tropical rain shower, and she decided that* [6])
- **sunshine hours** (наприклад, *... in that it involves rainfall, sunshine hours, and not only the amount of rain, the amount of sun* [6])
- **fog bank** (наприклад, *he turned his vessel and made for the shelter of a fog bank* [6])
- **wind chill** (наприклад, *... will need summer wet suits and shoes to protect them from wind chill* [6])

Ці моделі ілюструють різні способи, як слова, пов'язані з погодою, можуть комбінуватися у мовленні, створюючи специфічні значення та контексти.

Висновки. Аналіз сполучуваності слів, особливо у контексті англійської мови, є ключовим аспектом для розуміння мовленнєвих і граматич-

них конструкцій, що є важливими для ефективної комунікації. Розглянутий матеріал демонструє, як правила сполучуваності слів впливають на мовлення і як ці правила можуть варіюватися залежно від контексту та функції слів у реченні. Зокрема, дослідження сполучуваності слів на позначення погоди на основі корпусу "BNC" показує різноманітність синтаксичних і лексичних комбінацій, які забезпечують точність і виразність у вираженні погодних явищ.

У процесі дослідження було розглянуто різні типи сполучуваності, включаючи граматичну та лексичну. Граматична сполучуваність, що визначається на основі синтаксичних зв'язків між словами, демонструє, як слова взаємодіють у контексті речення, створюючи граматично правильні конструкції. Лексична сполучуваність, своєю чергою, базується на семантичних зв'язках між словами, що дозволяє досліджувати, як значення слів змінюються залежно від контексту їхнього використання.

Зокрема, приклади синтаксичних моделей (ADJ+N, N+N, V+N, N+V) і лексичних комбінацій (V+N, ADV+ADJ, ADJ+N, N+N) у словах, що позначають погоду, ілюструють, як різні частини мови взаємодіють один з одним, утворюючи специфічні конструкції, що впливають на точність і чіткість висловлювань.

Щодо частотності, то модель **ADJ+N** (прикметник + іменник) є найбільш поширеною, в той час, як модель **ADV+ADJ** (прислівник + прикметник) використовується менш часто для уточнення погодних характеристик. Це свідчить про домінування певних моделей сполучуваності, що допомагає виділити характерні особливості мови, які можуть бути корисними у викладанні англійської мови, перекладі та створенні словників.

Перспективи подальших досліджень у сфері сполучуваності слів можуть включати кілька напрямків. По-перше, існує потреба в глибокому аналізі впливу контексту на сполучуваність, що дозволить краще зрозуміти, як зміна контексту може змінювати значення і функцію слів у реченні.

По-друге, важливим напрямком є розширення дослідження на інші мови, щоб зрозуміти, як сполучуваність слів варіюється між різними мовами і культурами. Порівняльний аналіз сполучуваності в різних мовах може розкрити загальні мовні закономірності й особливості, що допоможе в удосконаленні методів навчання іноземним мовам і покращить міжмовну комунікацію.

Список літератури:

1. Кудряцева О. Кількісні та якісні характеристики сполучуваності прийменників із лексико-семантичними підкласами іменників у сучасній німецькій мові (на матеріалі публіцистичного стилю). Чернівці : (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. 6 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2511/1/08kodsnm.pdf> (дата звернення: 25.08.2024).
2. Таукчі О.Ф. Теоретичні аспекти вивчення іменної дієслівної лексичної сполучуваності в англійській, українській і російській мовах: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.15 / – Донецьк, 2006. – 19 с.
3. Федоренко О. Лексична сполучуваність та субститутивна синонімія дієслів make та do у складі сталих словосполучень. Закарпатські філологічні студії. Вип. 14. Т. 1. С. 201–204. URL : http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/14/part_1/39.pdf (дата звернення: 25.08.2024).
4. Benson M. “The Collocational Dictionary and the Advanced Learner.” In Tickoo, M.L. (Ed.), *Learners’ Dictionaries: State of the Art, Anthology Series 23, Regional Language Centre SAMEO, Singapore, 1990*, pp. 84–93.
5. Biber D., Barbieri F. Lexical bundles in university spoken and written registers. *English for Specific Purposes*. Vol. 26, 2007, pp. 263–286.
6. BNC. URL : <https://www.english-corpora.org/bnc/> (Last accessed: 25.08.2024).
7. Brezina V., McEnery T., Wattam S. Collocations in context: A new perspective on collocation networks. *International Journal of Corpus Linguistics*, 20, 2015, pp. 139–173. doi:10.1075/ijcl.20.2.01bre
8. Ellis N. C., Sinclair S. G. Working memory in the acquisition of vocabulary and syntax: Putting language in good order. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*. Vol. 49A(1), 1996, pp. 234–50.
9. Halliday M. A. K. *The Semiotics of Culture and Language* / M. A. K. Halliday. – London: Pinter, 1984. – 256 p.
10. Hill J. “Revising Priorities: From Grammatical Failure to Collocational Success.” In Lewis, M. (Ed.), *Teaching Collocation: Further Developments in the Lexical Approach, LTP Teacher Training, Hove, 2000*, pp. 47–69.
11. Katz G.G., Fodor J.A. The structure of a semantic theory // *Language*. – 1963. – Vol. 3, № 2. – P. 170–210.
12. Lewis M. *The Lexical Approach*. London : 1993.
13. Nesselhauf N. *Collocations in a Learner Corpus*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins B.V., 2005.
14. Siepmann D. Collocation, Colligation and Encoding Dictionaries. Part I: Lexicological Aspects, *International Journal of Lexicography*, vol. 18, Issue 4, December 2005, pp. 409–443. URL : <https://doi.org/10.1093/ijl/eci042>
15. Tesnière L. *Esquisse d’une syntaxe structurale*. – Paris. – 1953. – 254 p.
16. Teubert W. “Corpus Linguistics and Lexicography.” *International Journal of Corpus Linguistics*, vol. 6, 2001, pp. 125–153.
17. Tremblay A., Derwing, B., Libben, G., Westbury C. Processing advantages of lexical bundles: Evidence from self-paced reading and sentence recall tasks. *Language Learning*. Vol. 61(2), 2012, pp. 569–613.

Bondarchuk N. I., Hdulia V. V. UNDERSTANDING COLLOCATIONS IN ENGLISH: A STUDY OF WEATHER-RELATED WORDS (BASED ON THE BRITISH NATIONAL CORPUS)

This article explores the concept of collocations in English, focusing on the phenomenon’s intricacies, types, and the sources that contribute to the formation of these collocations. Utilizing a corpus-based research methodology we focus on the collocations of weather-related words in the British National Corpus. The British National Corpus is one of the most widely used and reliable resources for studying modern English, providing a rich database for linguistic analysis. Our research demonstrates that a collocation is a universal linguistic category that operates across all levels of language, influenced by social development, linguistic factors, and aesthetic pursuits, thereby reflecting the dynamic nature of a language. Therefore, mastering the collocations in English is crucial for its effective acquisition. We differentiate between syntactic and lexical collocations; the latter involves meaning and context, encompassing stylistic, emotional, and semantic aspects. In contrast, syntactic collocations may arise from the inherent meaning of words, their lexical and grammatical features, or purely grammatical characteristics that facilitate appropriate word usage in sentences and clarify their meanings. Each language, including English, exhibits distinct characteristics of word collocations dictated by its logical structure, grammatical rules, and inherent linguistic idiosyncrasies. These unique features form the foundation for constructing grammatically correct and contextually appropriate word combinations, making it easier to comprehend and use the language in everyday communication. Discrepancies in compatibility across languages can lead to errors in foreign language application, particularly when speakers transfer familiar structures from their native language. Mastering the collocational properties of English is thus essential not only for language learners

but also for advanced users who aim to achieve fluency and accuracy in their communication. The research underscores the importance of understanding both lexical and syntactic collocations as integral parts of language learning and effective use.

Key words: *corpus, collocations, syntactic relations, lexical semantic relations, weather, British National Corpus.*